

13. díl – OctopusLAB – poznáváme elektroniku

V dalších pokračováních seriálu o jednoduchém mikrokontroléru ATTiny si v rychlosti zopakujeme základní logické operace. Navážeme pak na datové sběrnice se zaměřením na práci se sběrnici I2C. A ve finále si sestojíme jednoduchý emulátor logických hradel a základních klopných obvodů.

Logické operace – hradla a práce s bity

Opět vzhledem k omezenému prostoru si pouze velmi stručně zopakujeme nejdůležitější poznatky. Na následujícím obrázku je přehled základních logických operací a jejich HW interpretace pomocí logických hradel.

NOT	AND	OR	XOR																																																			
$Q = \bar{A}$	$Q = A * B$	$Q = A + B$	$Q = A \oplus B$																																																			
<table border="1"> <tr><th>A</th><th>Q</th></tr> <tr><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td></tr> </table>	A	Q	0	1	1	0	<table border="1"> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Q</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </table>	A	B	Q	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	1	<table border="1"> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Q</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </table>	A	B	Q	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	<table border="1"> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Q</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </table>	A	B	Q	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	0
A	Q																																																					
0	1																																																					
1	0																																																					
A	B	Q																																																				
0	0	0																																																				
0	1	0																																																				
1	0	0																																																				
1	1	1																																																				
A	B	Q																																																				
0	0	0																																																				
0	1	1																																																				
1	0	1																																																				
1	1	1																																																				
A	B	Q																																																				
0	0	0																																																				
0	1	1																																																				
1	0	1																																																				
1	1	0																																																				

Modře je uvedena používaná zkratka operace nebo hradla.

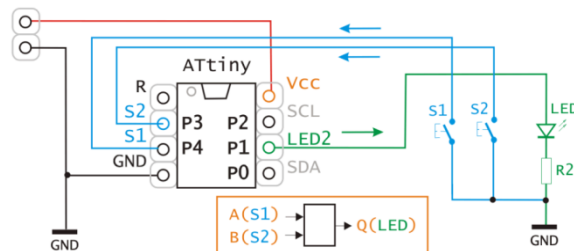
Schématická značka je uvedena hned pod zkratkou. S oblibou se používá dnes již zastaralá US symbolika, moderní hradla jsou podle normy ISO zjednodušené na pouhé obdélníky a druh je rozlišen dovnitř vepsaným „1“, „&“ nebo „=1“, na obrázku šedě pod značkou hradel.

Logický výraz, reprezentován logickým operátorem, uvádíme zeleně.

Pro AND se uvádí i tečka, hvězdička (operace odpovídá násobení) nebo znak &. Negace je v zápisu reprezentována čárkou nad symbolem a ve schématu je to kroužek (viz symbol NOT). Rozšířené logické operace vznikají kombinací základních, například: NAND = AND + NOT.

Každá operace je popsána **pravdivostní tabulkou** (jednotlivým vstupům A, B odpovídá výstup Q).

Na dalším zapojení je zobrazena nejjednodušší simulace jednoho logického hradla pomocí mikrokontroléru. Výhodou je jednoduchost a možnost sestavit libovolné hradlo, částečně i jejich kombinace. Nevýhodou je oproti klasickému hradlu jistá pomalost, kterou ale při testování pomocí tlačítek a svítivé diody nejsme schopni postřehnout.

Pro obecné hradlo jsme použili obdélník (bez označení – bude se měnit podle programu). Na vstupech A, B máme tlačítka (nebo spínače či senzory – libovolný digitální vstup) a jako výstup nám slouží LED dioda, ale signál se dá opět použít pro další část jiného obvodu. Pro jednoduchost ukážeme hlavní část kódu pro hradlo AND:

```
void setup() {
  DDRB = 0b00000010; //Data Direction (PB1 = out)
  PORTB = 0b0011000; //pull-up for PB3, BB4 (in)
}
void loop() {
  if ((PINB & 0b00001000) && (PINB & 0b00010000))
  //A, B
  {
    PORTB |= 0b00000010; //PB1 to HIGH (LED on)
  }
  else {
    PORTB &= 0b11111101; //PB1 to LOW (LED off)
  }
}
```

Pro častější experimentování se nám mohou hodit makra pro práci s jednotlivými bity:

```
#define bitset(byte,nbit) ((byte) |= (1<<(nbit)))
#define bitclear(byte,nbit) ((byte) &= ~(1<<(nbit)))
#define bitflip(byte,nbit) ((byte) ^= (1<<(nbit)))
#define bitcheck(byte,nbit) ((byte) & (1<<(nbit)))
//example:
if (bitcheck( PINB , 3)) { bitset( PORTB ,2); }
```

Povšimněte si použití logických funkcí: negace „~“, AND „&“, OR „|“, XOR „^“ a také bitového posunu „<<“ / „>>“. Například metoda, která se nazývá „maskování“, využívá AND tak, že „propustí“ jen hodnotu, kde má maska log. „1“.

```
PINB & 0b00001000 // vrací PB3 (zprava: 0,1,2,3)
AND (&) přes masku vrací hodnotu na pinu 3, je to stejné jako:
PINB & 1<<(3) // zde bit třikrát posuneme (rotace), alternativní získání "masky".
```

V příštím díle pokračujeme sběrnice a bitovým expandérem.

Milí čtenáři,
těším se s vámi opět nashledanou v HK 160.
Jan Čopák, www.octopuslab.cz

Dnes přinášíme Pêle-Mêle 15

Je to opět soubor užitečných pomůcek a nápadů pro vaši dílnu, vaši experimentální laboratoř.

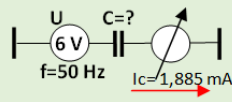
Již vyšlé soubory najdete zde: 1 - HK 90, 2 - HK 108, 3 - HK 118, 4 - HK 123, 5 - HK 126, 6 - HK 131, 7 - HK 139, 8 - HK 147, 9 - HK 149, 10 - HK 151, 11 - HK 152, 12 - HK 154, 13 - HK 155, 14 - 157.

Další kartičky od Josefa Nováka, OK2BK, na pomoc výuky v kroužcích.

Vytiskněte si je na tvrdší papír formátu A6 a rozdávejte dětem ve svých kroužcích.

Naučte děti správně je používat.

Měření kapacity kondenzátoru s použitím síťového zdroje nízkého napětí a kmitočtu 50 Hz.

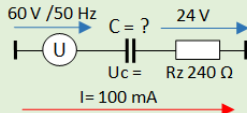
Zapojení pro měření:

Výpočet (s úpravou rovnice o jedné neznámé)
 $I_c = U \times Bc$; $Bc = \frac{I_c}{U} = \frac{1,885 \times 10^{-3}}{6} = 0,314 \text{ mS}$
 $C = \frac{Bc}{2\pi f} = \frac{0,314 \times 10^{-3}}{2\pi \times 50} = 1 \mu\text{F}$

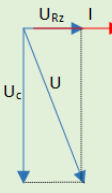
Napětí zdroje U nesmí překročit provozní napětí kondenzátoru.
 Zapojení není použitelné pro elektrolytické kondenzátory.

Zapojení kondenzátoru jako „předřadníku“
 (předřazeného sériového odporu)

PŘÍKLAD: Měřením a výpočtem určí kapacitu sériové kapacity; ke snížení napětí AC zdroje 60 V pro zátěž ($R_z = 24 \text{ V} / 0,1 \text{ A}$)

K výpočtu využijeme PYTHAGOROVU větu (fázorový diagram).
 Napětí na C je o 90° opožděno za proudem a napětím na Rz

$U^2 = U_{Rz}^2 + U_c^2$ z toho $U_c^2 = U^2 - U_{Rz}^2$
 Dosadíme: $U_c^2 = 3600 - 576 = 3024$
 Dále: $U_c = \sqrt{3024} = 55 \text{ V}$; pokračujeme:
 $Bc = \frac{I}{U_c} = \frac{0,1}{55} = 1,818 \text{ mS}$; vyjádříme Bc
 $Bc = 2\pi f C$; a $C = \frac{Bc}{2\pi f} = \frac{1,818 \times 10^{-3}}{2\pi \times 50} = 5,788 \mu\text{F}$

Označení „**KMITOČET**“ nebo „**FREKVENCE**“ (f, Hz) má v radioamat. praxi stejný význam. Vždy udává počet kmitů za jednu sekundu (f/1sec). **Příklady zápisu**: f = 50 Hz; 95 kHz; 7 MHz.

Kmitočet měříme „**ČITACEM**“ s přesností na jeden Hz. V Evropě jsou vysíláče, vysílající na KV „**normálové kmitočty**“ s přesností až 0.001 Hz. Ustálilo se označovat kmitočty jako **DV** (dlouhovlnné), **SV**-0,5 až 1,6 MHz; **KV** - 1,7 až 30 MHz; **VKV** od cca 50 MHz výše; atd.

R-amatři (zpočátku) konstruují svá zařízení (RX) většinou v rozsahu SV a KV.

Nastavení (naladění) kmitočtu na požadovanou hodnotu v původním analogovém řešení umožňují „**REZONANČNÍ LC obvody**“. U přijímačů pro CW a SSB provoz je potřebná stabilita kmitočtu laděného LC obvodu vysoká. Přeladování kmitočtu je vždy náročné. (Oscilátory osazené „**KRYSTALY**“ do této amatérské „LC“ kategorie patří, ale spíš okrajově.)

Vygenerovaný (KV) „kmitočet“ hodnotíme z hlediska jeho dlouhodobé kmitočtové stability; spektrální čistoty a % obsahu harmonických násobků základního f. Tyto parametry VF KV kmitočtu dokážeme posoudit - vyhodnotit - poslechem na komunikačním přijímači.

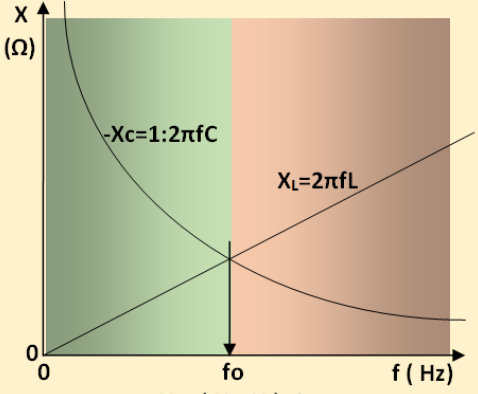
Kmitočet „f“ má přesné matematické vazby na dobu trvání jedné periody (T), i na související jeho vlnovou délku „λ“. V oboru VKV vlnovou délku (λ) dokážeme změřit - ověřit i fyzicky.

Příklad pro f = 7 MHz: T = 1 sec : f; --- T = 1 : 7x10⁶ = 142.86 ns
 λ = c : f ..... λ = 300x10⁶ : 7x10⁶ = 42,86 m

SÉRIOVÉ ZAPOJENÍ KAPACITY A INDUKČNOSTI
 GRAF: PRŮBĚH REAKTANCÍ (X) KONDEZÁTORU (Xc) a CÍVKY (Xl) v závislosti na kmitočtu (f).

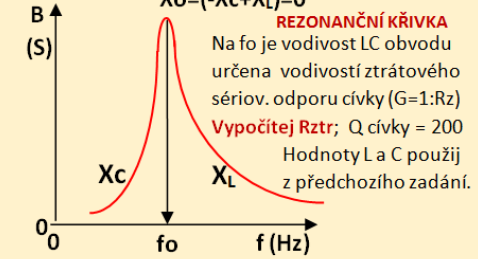
Na kmitočtu fo nastane stav **REZONANCE** ($X_c = X_l$).

Vypočítej C, aby s L = 16 uH obvod rezonoval na fo, 7,1 MHz
 NAKRESLI EL. SCHÉMA POPISOVANÉHO OBVODU (s hodnotami)

$X_c = 1/2\pi f C$ $X_l = 2\pi f L$

REZONANČNÍ KŘIVKA
 $X_o = -(X_c + X_l) = 0$
 Na fo je vodivost LC obvodu určena vodivostí ztrátového sériového odporu cívky (G=1:Rz)
 Vypočítej Rztr; Q cívky = 200
 Hodnoty L a C použij z předchozího zadání.

L a C (+ R) v sériovém zapojení v obvodu stř. I.

V praxi max. snižujeme Rl; proto jeho vliv můžeme „zanedbat“.

L a C se zde projevují svými reaktancemi: Xl a Xc (nakresli obvod).
 Výsledkem sér. zapojení LC může být buď jiná Xl a Xc nebo (0 Ω).
Příklad pro kmitočet 3 MHz, L=40 uH a C 120 pF. (nakresli).

$X_l = 2\pi f L = 2\pi \times 3 \times 10^6 \times 40 \times 10^{-6} = 754 \Omega$
 $X_c = \frac{1}{2\pi f C} = \frac{1}{2\pi \times 3 \times 10^6 \times 120 \times 10^{-12}} = 442 \Omega$

LC obvodem protéká I stejné hodnoty a na každém prvku „L, C“ vytváří úbytek napětí I x X; Ux jsou v **PROTIFÁZI**, a odečítají se!
 Výsledné Ux na sér. LC obvodě bude I x 754 - 442 = I x 312 Ω
 Tato reaktance X = 312 Ω je induktivního charakteru = „Xl“.
 a odpovídá jí „fiktivní“ $L = \frac{X_l}{2\pi f} = \frac{312}{2\pi \times 3 \times 10^6} = 16,55 \text{ uH}$.

Závěr slovně: LC sér. obvod se jeví jako Indukčnost L = 16,55 uH
Úkol: proved stejny výpočet pro kmitočet 1.800 kHz. (vše kresli)

REZONANCE SÉRIOVÉHO „LC“ OBVODU.

Fyzikálně – prakticky - jde o **jediný důvod** proč LC takto zapojovat.
 Rezonance je vzájemnou kompenzací – tj. vyrušením úbytků napětí mezi UXc a UXl. Takový stav (nulový) úbytek Ux nastává pouze na jediném kmitočtu (fo) – při rovnosti Xlo s Xco.

Proud obvodem je omezen pouze ztrátovým R cívky. $I_o = \frac{U}{R_{ztr}}$

Úpravou rovnice pro fo; kdy $X_l = X_c$ je tzv. **THOMPSON. VZTAH.**
 $f_o = \frac{1}{2\pi \times \sqrt{L \times C}}$ (Hz; H; F)

Příklad: L0=20 uH; C0 = 60 pF. Urči fo.
 $f_o = \frac{1}{2\pi \times \sqrt{20 \times 10^{-6} \times 60 \times 10^{-12}}} = 4,594 \text{ MHz}$

Na tomto kmitočtu zůstane (fiktivně) z celého LC obvodu pouze činný R = tj. **ZTRÁTOVÝ odpor** cívky. Její Q (odhadem) = 200,
 $a = R_{ztr} = \frac{X_l}{Q} = \frac{2\pi f L}{Q} = \frac{2 \times \pi \times 4,594 \times 10^6 \times 20 \times 10^{-6}}{200} = 2,89 \Omega$

 I = U : 2,89 = proud tekoucí LC obvodem

Rodinný klub Čapků z Vysočiny hlásí

Ahoj Petře, doufáme, že se Ti daří. Moc Ti děkujeme za neustálou tvorbu HK a Tvou neúnavnou práci. Moc si toho vážíme! Dlouho jsme se neozvali a tak Ti posíláme několik snímků z posledních dnů.

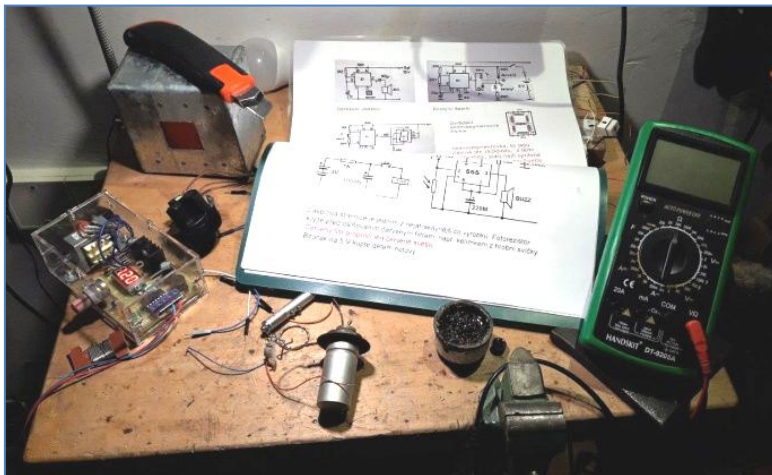
A zde odkaz na jeden zajímavý článek:

<http://www.osel.cz/11087-prevratny-quantovy-senzor-pokryva-cele-spektrum-radiovych-vln.html>

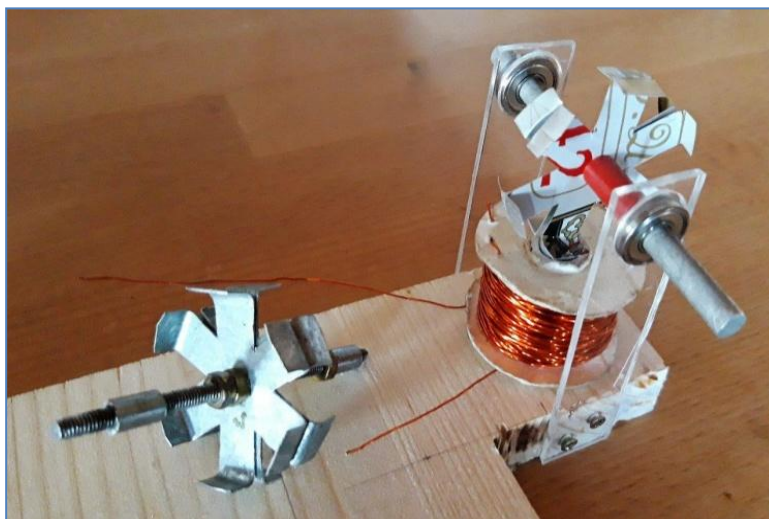
Tatínek Lubomír, maminka Marie, kluci Toník (13) a Míra (11).

Už se dá na televizi dívat
(bedna od TýVÍ nyní slouží
pro kočičku jako pelíšek)

Míra pracuje na laserové střelnici

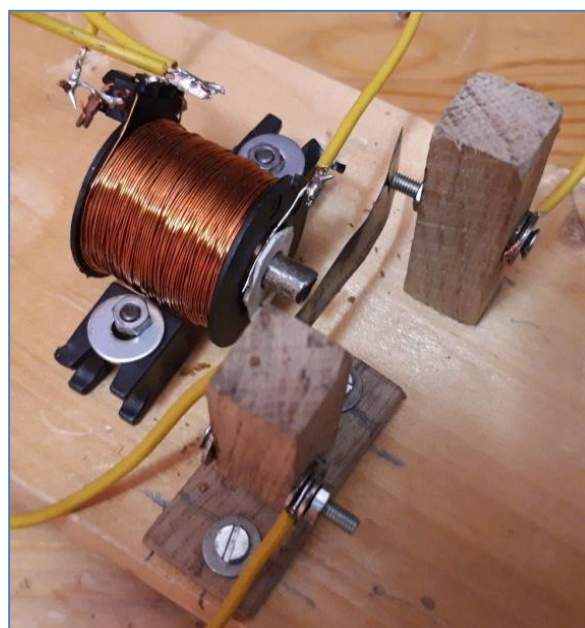

Toník vyrobil model elektromotoru podle knížky **Malý Edison**

Mírovo
Wagnerovo kladívko ▶

Toník vyrobil Voltův sloup podle knížky
Po drátě i bez drátu. Jeden článek je tvořený
kolečkem z mědi, zinku a bavlny. Celkem je
50 článků. Po navlhčení bavlny kuchyňským
octem jsme naměřili naprázdno 53 V.

V **HK 157** jsme psali o tom, že coronavirus určitě přinese i nové, netradiční nápady, náměty, vynálezy.

A už je to tady: **Organizátoři Maker Faire Prague 2020 přicházejí s nápadem na uspořádání prvního on-line Maker-Faire na světě**

Milí makeři, kutilové,

v posledním mailu jsme vás informovali o tom, že děláme maximum proto, aby náš festival Maker Faire Prague 2020 mohl proběhnout v řádném červnovém termínu. Teď už víme, že to není vzhledem k situaci ve společnosti reálné. V červnu se na pražském výstavišti osobně nesetkáme. Ale máme pro Vás i přesto nabídku!

Rozhodli jsme se přenést tvůrčí atmosféru, která je s makerským hnutím spjatá, k Vám všem a Vaším fanouškům a zákazníkům jinak. **Chceme uspořádat první on-line Maker Faire na světě.** Půjde o sérii on-line streamů, videí a workshopů, která se uskuteční na konci května. Naše idea je představit české šikovné ruce a chytré hlavy ve virtuálním prostoru, a vytvořit tak obsah, který bude k dispozici jak během samotné akce, tak i následně ve formě jednotlivých videí.

Chcete jít do tohoto unikátního projektu s námi? Dokážete svou činnost představit formou živého streamu nebo videa? Pokud chcete představit svoji dílnu, konkrétní projekt nebo naživo ukázat a okomentovat vaši práci, je to jen na vás, formáty jsou neomezené.

Pokud víte o někom zajímavém, kdo by u toho měl být také, napište nám o něm nebo předejte tuto pozvánku dál.

Jaká je výhoda „online“ řešení?

Můžete představit svou tvorbu živě (v online streamu) nebo ze záznamu (přednatočeného videa) přímo na místě, kde vzniká. K dispozici bude také speciální studio (u Prahy), odkud budeme živě vysílat. Po dohodě a za příslušných bezpečnostních opatření se můžeme sejít zde. Vysílání odsud bude zabezpečeno profesionální technikou. Uskutečnit se mohou i workshopy.

Všechna videa zůstanou uchována na našem webu a vy budete mít možnost je využít k vaší prezentaci. Stránky budou zahrnuty do adresáře mezinárodní Maker Faire komunity, takže budou mít přesah daleko za hranice ČR.

Ozvěte se nám do 19. 4. 2020 na e-mail Program@makerfaireprague.com a stručně představte svůj projekt a to, co byste v rámci On-line Maker Faire Prague 2020 rádi dělali.

V případě zájmu vyberte prosím alespoň jednu z následujících možností:

- **Chci živě streamovat od sebe z dílny, domova, atd.**
- **Rád se zúčastním živého streamu ze studia v Praze**
- **Pošlu natočené video o svém projektu, dílně, atd.**
- **Chci uspořádat workshop**
- **Chtěl bych se zúčastnit, ale do Prahy se nedostanu a streamovat technicky nemohu (zkusme vymyslet řešení).**

Těšíme se na vaše reakce. Tvorbě zdar!

Za tým Make Faire Prague **Petr Bílek**

P. S. Na listopadovém termínu **Maker Faire Prague 2020** se nic nemění.

Setkání radioamatérů ve Frenštátě p. Radhoštěm 25. dubna 2020 se za žádných okolností nekoná a překládá se na podzim - pokud to bude možné. František Štěpán, OK2VFS

Jiří Hellebrand, OK1IKE, zemřel v pátek 3.4.2020 na náhlé selhání srdce.

◀ Jirka byl radioamatér, ale hlavně **bastlíř**, který dokázal z různých už nefunkčních vraků vykouzlit nové a jednoduché konstrukce. Své pokusy vkládal na svůj web <http://ok1ike.c-a-v.com/>, kde se z nich stal takový almanach, plný dobrých rad a návodů pro všechny, kdo mají stejné nadšení. Díky jeho článkům, kde popisuje jak jednoduše začít s radioamatérinou a bastlením, přinesl do života spousty lidí a dělá radost a pocit štěstí nad tím, když si sám člověk něco vytvoří a ono mu to opravdu funguje, přitom ani nepotřebuje kupovat drahé součástky. Víme určitě, že nebudu sám, komu bude Jirka scházet a na koho budeme s úctou a obdivem vždy vzpomínat. Miroslav Oškrobaný, OK1JEH

Výsledky Minitestíku z HK 157 Spáček se probudil ve 4 hodiny ráno. V 7 hodin ukazují jeho hodinky 6, to značí, že stály jednu hodinu. Když ukazovaly 3, byly už ve skutečnosti 4 hodiny. Jak poznamenává Milan Král, hodinky se taky mohly zastavit ve 3 h odpoledne, u ignoranta času je to možné. Z juniorů jako první správně odpověděl Kubík Martinek (11) a vyhrál **kit Vánoční hvězda a balík součástek**. **DVD Eva tropí hlouposti** získává Bára Samková (10), **DVD Kam čert nemůže** získává Jirka Lukáš (12). Z dospěláků správně

odpověděli Richard Kloubský OK9RKL, Ladislav Dvořák, Jiří Schwarz OK1NMJ, Jan Bezchleba, Milan Král, Miroslav Vonka, Jiří Němejc OK1CJN.

Náš Minitestík Jaké postranní pásmo **a proč** se používá při SSB provozu na pásmech do 10 MHz a jaké nad tímto kmitočtem? **Obtížnost: 8 bodů.** Námět: Miloš Jiřík, OK5AW. První junior vyhrává **kit Policejní siréna a balík součástek**.

Ždibec moudra na závěr

William Saroyan

Nad nikoho se nepovyšuj, před nikým se neponižuj.

HAM je mezinárodně používaný pojem pro radioamatéra

Toto číslo vyšlo 18. dubna 2020

HAMÍK je tedy mladý, začínající, budoucí radioamatér

Vychází každou sobotu v 08:00 h

HAMÍKŮV KOUTEK je přílohou Bulletinu Českého radioklubu,

je určen pro vedoucí a členy elektro - radio - robo kroužků, jejich učitele, rodinné kluby, rodiče, prarodiče a všechny příznivce práce s mládeží; vzniká ve spolupráci s ČRK, ČAV a OK QRP klubem

Všechna předchozí čísla HK, adresy kroužků, stavební návody a mnoho dalšího najdete na <http://www.hamik.cz/>

© Petr Prause, OK1DPX, redakce HAMÍK, Čechovská 59, 261 01 Příbram, tel. 728 861 496, dpx@seznam.cz